

ANDRZEJ OSTROWSKI

WARTOŚCI I WARTOŚCIOWANIA

1. *Studia z historii etyki polskiej 1900-1939*, red. S. Jedynak. Lublin 1990, 194 s.
2. *Czas, wartości i historia*, red. Z. J. Czarnecki. Lublin 1990, 184 s.
3. *Ontologia wartości*, red. J. Lipiec. Lublin 1990, 131 s.
4. *Nauka o pięknie*, red. M. Gołaszewska. Lublin 1990, 131 s.
5. *Słownik etyczny*, red. S. Jedynak. Lublin 1990, 287 s.
6. *Studia o teoriach wartości w filozofii XX wieku*, red. Z. Kuderowicz. Lublin 1990, 200 s.
7. *Historyczna dynamika wartości*, red. Z. J. Czarnecki, S. Sy-motiuk. Lublin 1991, 191 s.
8. *Etyka XX wieku*, t. 1, red. S. Jedynak, L. Gawor, Lublin 1991, 214 s.
9. *Etyka XX wieku* t. 2, red. L. Gawor, K. Kosior. Lublin 1991, 146 s.

W wyniku realizacji Resortowego Programu Badań Podstawowych Ministerstwa Edukacji Narodowej: *Wartości i wartościowania w strukturze filozofii, w poznaniu naukowym i w praktyce społecznej* (RPBP III 22), koordynowanego w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie przez prof. dr hab. Zdzisława J. Czarneckiego, powstała seria wydawnicza **W — WARTOŚCI**. Obejmuje ona dziesięć pozycji książkowych, które zawierają szereg artykułów dotyczących problematyki aksjologicznej. Prace były redagowane w różnych ośrodkach naukowych, z czego aż sześć w Lublinie. Tytuły poszczególnych publikacji, z jednej strony wyznaczają zakres tematyki kolejnych tomów, z drugiej ukazują szeroki obszar zagadnień związanych z *wartościami i wartościowaniem*. Omawiane problemy, które zostały podjęte przez współautorów serii — W, oprócz aksjologii wyczerpują się także w takich dziedzinach filozofii jak: etyka, estetyka, antropologia czy filozofia historii.

Przedstawienie recenzji (w pełnym tego słowa znaczeniu) z tak dużej ilości prac, wymagałoby obszernej publikacji, co w tym wypadku wydaje się rzeczą niemożliwą i mijającą się z celem. Zdecydowałem się więc na hasłowe omówienie każdego artykułu zawartego w poszczególnych tomach serii — W. Taka metoda podjętej przeze mnie pracy, przedstawionej w formie noty informacyjnej, daje możliwość zwięzłego zaprezentowania treści z jednoczesnym ukazaniem charakteru problematyki i sposobu podejścia do kwestii *wartości i wartościowania*.

Najwięcej miejsca (cztery wolumeny) poświęcono wartościom etycznym. Prace te były redagowane przez prof. dr hab. Stanisława Jedyńaka z UMCS. Pierwsza pozycja zatytułowana *Studia z historii etyki polskiej 1900-1939*, zawiera szkice S. Jedyńaka poruszające ogólne zagadnienia *Etyki Kazimierza Kelles-Krauza* oraz *Etyki Władysława Witwickiego*. *Etyka Juliana Ochorowicza*, czołowego przedstawiciela pozytywizmu warszawskiego, została zaprezentowana przez Leszka Gawora. Scjentyistyczna orientacja Ochorowicza znalazła swój wyraz w postulatcie etyki (etyka opisowa poprzedzająca etykę normatywną). Tekst tego samego autora zatytułowany *Etyka a cywilizacja. O wpływie moralności na rozwój cywilizacji według Feliksa Konecznego*, odnosi się do myśli znanego historyka i historiozofo, według którego „kluczową rolę w społeczeństwie organizacji ludzkości oraz jej rozwoju odgrywa moralność”. Lech Zdybel w pracy *Myśl etyczna w kręgu Narodowej Demokracji* zilustrował filozoficzno-teoretyczny obraz ideologii endeckiej. Powołując się na szereg źródeł, ukazał tendencje etyczne jednego z najsilniejszych obozów politycznych w kraju. W studiach z historii etyki polskiej nie zabrakło syntezy dorobku z zakresu *Etyki Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*. Dokonała jej Anna Drabarek podsumowując osiągnięcia czołowych przedstawicieli szkoły, skupiając się przede wszystkim wokół analizy pojęcia „czynu”. Byli nimi: Wł. Tatarkiewicz, T. Twardowski, Wł. Witwicki, M. Borowski, T. Kotarbiński. Rozważania te uzupełnione są omówieniem poglądów K. Frenkla. *Wincentego Lutostawskiego etyka emanacji woli, natchnienia i narodowego posłannictwa* to praca Krzysztofa Kosiora, która obrazuje rozumienie etyki „sięgającej najdrobniejszych czynów i zamiarów ludzkich”. *Racjonalistyczny relatywizm w poglądach etycznych Leona Chwistka* przedstawiony przez Urszulę Zalewską zawiera się w jego koncepcji wielości rzeczywistości. Relatywizm etyczny L. Chwistka będący konsekwencją jego poglądów wskazuje na element twórczy, który odgrywa ważną rolę w życiu jednostki. Małgorzata Pikula zwraca uwagę na *Filantropię i miłość bliźniego w etyce Władysława Biegańskiego*, lekarza, którego zainteresowania filozoficzne były rozwijane między innymi na gruncie etyki zawodowej. Zaprezentowany przegląd najistotniejszych nurtów rozwoju myśli w Polsce zamyka Lesław Hostyński pracą *Koncepcja etyki perfekcjonistycznej w filozofii Henryka Elzenberga*. Zawarta jest w niej idea wartości perfekcyjnej. Sama etyka rozumiana była jako nauka o „mężnym zachowaniu się wobec bytu”, a miała ona swoje odzwierciedlenie w koncepcji *hominis ethici*.

Etyka XX wieku, tom 1 pod red. S. Jedyńaka i L. Gawora.

Stanisław Jedyńak w tym tomie, obok krótkiego wprowadzenia w problematykę etyczną XX wieku, zamieścił pięć artykułów przybliżających sylwetki i poglądy różnych myślicieli. Pierwsza praca *Myśl etyczna Clarence'a I. Lewisa*, prezentuje poglądy mieszczące się w nurcie naturalizmu pragmatycznego. „Analiza wartości wiąże się u Lewisa z rozważaniem typów empirycznych sądów wartościujących”. Szkic dotyczący *Poglądów etycznych R. B. Perry'ego* zawiera kwestie odnoszące się do: ogólnej teorii wartości, specyfiki moralności, podstawowych pojęć moralnych, źródeł wiedzy moralnej, polityki i moralności oraz wartości demokracji. Następny tekst poświęcony został *Myśli społeczno-etycznej Morrisa Ginsberga*. Dokonuje on szeregu analiz różnorodnych zasad moralnych wskazując na to, że same pojęcie moralności nie jest jednoznacznie

rozumiane. Według Ginsberga moralność jest zjawiskiem bardzo złożonym, charakteryzującym się możliwością „postępu”, zależy także od rozumu i doświadczenia. Czwarta z kolei publikacja przedstawia *Poglądy społeczno-etyczne Sindneya Hooka*. Współczesny filozof o orientacji pragmatycznej, swoje poglądy etyczne rozwija w kontekście „tragiczności życia”, która dotyczy moralnego doświadczenia oraz fenomenu moralnego wyboru. *Etyka Tomasza G. Masaryka*, to próba przybliżenia myśli czeskiego filozofa, która oscylowała między scjentyzmem a humanizmem. Analizując specyfikę nauki etycznej Masaryk zestawiał ją z religią dowodząc, że religia i moralność nie jest tym samym. Źródłem moralności są szeroko pojęte uczucia, natomiast zasadę postępowania moralnego powinna wyznaczać „miłość bliźniego”.

Jacek Jaśtał i Jan Pawlica są autorami szkicu *Rozległość usytuowania etyki w systemie Maxa Schelera*. Tytuł sugeruje próbę określenia obszaru jaki zajmują etyczne rozważania filozofa oparte na analizie pojęcia wartości. Rozprawa Henryka Borowskiego na temat *Poglądów etycznych Moritza Schlicka* ukazuje prekursora neopozytywizmu w innym, mało znanym świetle. Właściwie pojęta etyka może być tylko nauką o faktach, którymi są pewne zjawiska psychiczne, takie jak: oceny i normy badane w ścisłym związku z rzeczywistością. Podstawowy problem etyki to zagadnienia dobra oraz wartości moralnych.

Anna Drabarek w artykule *Etyka: czci dla życia Alberta Schweitzera* podkreśla, między innymi, wyjątkowość osoby Schweitzera, która polegała na tym, że kierując się zasadą „szacunku dla życia” w sposób praktyczny „postanowił on sprawdzić czy możliwe jest urzeczywistnienie zasad obecnych od dawna w ludzkiej świadomości, ale trudnych do zaobserwowania w ludzkim działaniu i życiu”. *Między sumieniem a metafizyką rozumu: etyka komunikacyjna Jürgena Habermasa*, to praca Joanny Górnickiej. Ilustruje ona specyfikę etyki, która jest „filozofią powstawania możliwych teorii moralnych”. Habermas rekonstruuje logikę organizującą struktury moralnego myślenia sięgając do analizy indywidualnej świadomości moralnej. Jolanta Zdybel w szkicu *Od filozofii umysłu do filozofii moralności i polityki — koncepcja R. G. Collingwooda*, przedstawia szeroką skalę problematyki przyczyniającą się do tego, że w polu zainteresowania filozofa znalazły się zagadnienia etyczne. Dotyczyły one „zasad działania jednostek i grup społecznych podczas zagrożenia istotnych wartości”.

Leszek Gawor w opracowaniu *Walter Pater. U podstaw etyki modernistycznej*, dokonują najpierw wprowadzenia w problematykę modernizmu, która skupiała się na opisie jednostki oraz jej miejsca w społeczeństwie i naturze. Zarysowane tło jest zarazem wprowadzeniem w podstawy etyki W. Patera, zbudowanej na podłożu „epistemologicznego impresjonizmu”. *Zarys Etyki rosyjskiej myśli idealistycznej* autorstwa Sławomira Kotłowskiego obejmuje przede wszystkim poglądy Mikołaja Bierdiajewa, dla którego pojęcia twórczości i wolności są podstawowymi pojęciami jego antropologii i etyki. Praca obejmuje także krótką prezentację myśli takich postaci jak: B. Wyszesławcew, Mikołaj Łoski czy Lew Szestow.

Neohinduska etyka dywinizacji życia w „Sadhanie” Rabindranatha Tagore, to szkic Krzysztofa Kosiora przybliżający postać jednego z czołowych przedstawicieli neohinduizmu eksponującego uniwersalistyczne wątki wedyjskiego objawienia. Wyjątkiem są dwa artykuły problemowe Ewy Klimowicz i Eugeniusza Kośmickiego. Pierwszy doty-

czy *Głównych zagadnień bioetyki*, w którym zostały zreferowane problemy dotyczące wartości życia i jego początków. Zdaniem E. Klimowicz, „rozwój współczesnej medycyny i biologii stawia przed człowiekiem konieczność przemyślenia na nowo tradycyjnie uznawanych wartości”. Eugeniusz Kośmicki rozprawą *Powstanie i główne problemy etyki ekologicznej*, zamyka pierwszy tom *Etyki XX wieku*. Zarysowana problematyka wprowadza w zagadnienia „powstania ekologii człowieka i etyki ekologicznej, odzwierciedlających w świadomości społecznej szeroko występujące procesy dewastacji przyrody (...) oraz możliwości naprawy tego stanu rzeczy”.

Etyka XX wieku, tom 2 pod red. L. Gawora i K. Kosiora, to kontynuacja poprzednio omówionych prac. Pozycję tę otwierają artykuły problemowe. Pierwszy z nich, autorstwa S. Jedynaka zatytułowany *O problemach globalnych ludzkości XX wieku*, porusza szereg zagadnień ogólnoludzkich z jednoczesnym podkreśleniem konieczności kreacji nowego myślenia jako wymogu, który stawia nam świat współczesny w stosunku do przyszłości. Krzysztof Kosior w pracy *Wobec kryzysu. Wprowadzenie do etyki ekologicznej*, dokonuje prezentacji ekofilozofii. Przedstawia jej genezę oraz racje. Postulat równowagi naturalnej między człowiekiem a przyrodą wymaga rozszerzenia problematyki etycznej o te zagadnienia. Tekst Józefa Bańki *Filozofia prawna a etyka prostomyślności*, jest autorską koncepcją „etyki prostomyślności” wyrastającą z eutyfonicznej refleksji. Koncepcja ta oparta jest na „naocznych” empatycznie rozpoznawanych wartościach nie wymagających racjonalnego uzasadnienia, co w konsekwencji ma spowodować powstanie nowego sposobu organizacji ludzkości.

W szkicu *Etyka anarchistów* Anna Żuk sugeruje możliwość wzrostu anarchistycznych idei wśród młodzieży byłego bloku komunistycznego jako jednej z możliwości wyboru w odpowiedzi na rozpad dotychczasowych struktur. Celem pracy ma być przybliżenie teorii anarchizmu w oparciu o zagadnienia etyczne. Stanisław Jedynak otwiera również serię artykułów poświęconych poglądom wybranych myślicieli. *Koncepcje etyczne Henryka Bergsona*, to „systematyczny wykład bergsonowskiej teorii ewolucji moralnej od modelu społeczeństwa zamkniętego, ucieleśniającego wartość obowiązku, po projekt społeczeństwa otwartego powodowanego przykazaniem miłości”. *Poglądy etyczne J. Maritaine'a* Anny Drabarek przedstawiają założenia fundamentalistycznej etyki Maritaine'a z jednoczesnym zwróceniem uwagi na trudności jakie niesie z sobą ten rodzaj rozwiązań. Grzegorz Mitrowski rozprawą *Człowiek jako istota moralna w ujęciu J. P. Sartre'a*, uzupełnia obraz etycznej myśli francuskiej o koncepcję egzystencjalistyczną. Sartre, nadając człowiekowi podmiotowość i wolność umożliwia „wybór”, który jest warunkiem dokonywania aktów moralnych oraz odpowiedzialności za podjęte decyzje. *Rozwój jako cel moralny w etyce Johna Deweya* autorstwa Jolanty Zdybel, jest szkicem, w którym została zarysowana instrumentalna koncepcja moralności. Jej „celem jest dostarczenie człowiekowi wzorców działania zapewniających efektywność w osiągnięciu zamierzonych rezultatów”. Henryk Borowski w opracowaniu *Etyka i aksjologia w systemie filozoficznym Nicolai Hartmanna*, analizuje zasadnicze tezy etyki Hartmanna, takie jak: hierarchia wartości moralnych, moralne oceny i intencje, pluralistyczny system cnót powiązanych z wartościami moralnymi oraz charakterystyka działania moralnego.

W pracy poświęconej drugiemu myślicielowi niemieckiemu Jolanta Żelazna stawia

pytanie: *Dlaczego Heidegger nie napisał „etyki”?* „Etyka może stać się kwestią rozważaną »tematycznie« dopiero wówczas, gdy wiemy już, kim jest ten, kto ją rozważa”. Problem zawiera się więc w pytaniu: Kto? Zdaniem autorki, *Dasein* nie jest jeszcze odpowiedzią, tylko rozszerzeniem pytania: Kto? *Etyka „narodowościowego socjalizmu” Bolesława Limanowskiego* — zarysowany przez Lecha Zdybła kontekst historyczny stanowi wprowadzenie do tematyki etycznej. Limanowski określa moralność jako spoiwo warunkujące „funkcjonowanie najwyższej organicznej formy życia zbiorowego — narodu”. W takim ujęciu wartością naczelną staje się patriotyzm.

W artykule *Sacrum i R. Otto, Leszek Gawor* „podejmuje problematykę związaną ze zjawiskiem *sacrum* rozważaną na gruncie jednego z kierunków współczesnego religioznawstwa fenomenologii religii”. W oparciu o poglądy trzech przedstawicieli tego nurtu, autor próbuje określić relację między *sacrum* a moralnością. Sławomir Kotłowski w rozprawie *Aikido — japońska droga ku harmonii z naturą*, zawarł zagadnienia ugruntowania etyki w treści doświadczenia mistycznego. Aikido, będąc unikalną sztuką walki, zdaniem autora, jednocześnie „uczy rozumieć bliźniego i matkę—naturę”. Aikido ma wskazywać na możliwości i potrzeby utrzymania harmonii z Naturą. *Powołanie człowieka w integralizmie Sri Aurobindo* — w swojej pracy Krzysztof Kosior zwraca uwagę na kwestię sensu ludzkiego życia w koncepcji współczesnego hinduskiego mistyka, który podkreśla rolę swoiście rozumianego doświadczenia.

Przekrojową prezentację poglądów etycznych myśli polskiej (*Studia z historii etyki polskiej 1900-1939*) oraz wybraną problematykę współczesnych poglądów funkcjonujących w różnych kulturach (*Etyka XX wieku — tom 1 i 2*) uzupełnia *Słownik etyczny* pod red. S. Jedynaka. Publikacja ta zamyka rozważaną problematykę wartości w dziedzinie etyki.

Nauka o pięknie jest tomem, który powstał pod red. naukową prof. dr hab. Marii Gołaszewskiej przy Zakładzie Estetyki UJ w Krakowie. Strukturę prezentowanej publikacji wyznaczają trzy kierunki badań. „Pierwszy [kierunek] obejmuje zagadnienia ogólne wiedzy o wartościach estetycznych i wartościowaniu”. W pracy Marii Gołaszewskiej *Piękno i jego funkcje*, autorka stawia „pytania o piękno”, które doprowadzają do zasadniczego problemu: czy piękno jest definiowalne? Franciszek Chmielewski w artykule *Gust a wartościowanie*, oprócz wstępnych refleksji dotyczących pojęcia gustu, konfrontuje je z samym aktem wartościowania podkreślając, że wartościowanie oparte na kategorii gustu często prowadzi do subiektywnych rozstrzygnięć. *Status wartości estetycznych w hermeneutyce Paula Ricoeura* — to szkic Leszka Sosnowskiego, który przybliży poglądy aksjologiczne znanego filozofa. Charakteryzuje on przedmiot dociekań P. Ricoeura wychodząc od zagadnienia symbolu, następnie określa metody ujęcia (podejścia) do danej problematyki ukazując zarazem wynikające konsekwencje w odniesieniu do estetyki. *Doświadczenie estetyczne — wartościowanie — wartości*, autorstwa Janusza Krupińskiego jest rozprawą opartą na wątkach estetyki niemieckiej, odwołującą się do takich myślicieli jak: Kant, Hegel, Max Scheler, Dietrich von Hildebrand i Martin Heidegger. „Druga część zbioru ukazuje problematykę wartości estetycznych na tle szerokiego kontekstu antropologii filozoficznej”. Maria Gołaszewska podejmuje rozważania o *zjawisku przemiany* w szeroko rozumianej antroposferze.

Punktem wyjścia doprowadzającym do estetyki przemian jest „sposób istnienia człowieka, w którym istotną rolę odgrywają wartości i wartościowanie”. Krystyna Wilkoszewska, prezentując ogólne tezy *Estetyki ekologicznej*, ukazuje możliwości estetyki w rozwiązywaniu problemów współczesnej ekologii. Tadeusz Gołaszewski w refleksji nad *Sytuacją estetyczną artysty*, stawia pytanie: „czy artysta stanowi najbardziej wiarygodne źródło wiedzy i rozeznania w zakresie sztuki?” Według autora, „wartość estetyczna stanowi centralny punkt odniesienia sytuacji estetycznej”, Całość oparta jest pa wyborze przykładów dotyczących „autoewaluacji artystycznej artystów”. Bożena Jasiak w pracy *Socjologiczny punkt widzenia—estetyka Stanisława Brzozowskiego*, przedstawia „problem wartościowania w sztuce oraz zagadnienie kryteriów i kategorii estetycznych”. W ujęciu Brzozowskiego artysta powinien postrzegać formy życia jako treści estetyczne i społecznie ważne.

W trzeciej i ostatniej części „znalazły się szczegółowe analizy, które mieszczą się w nurcie estetyki rozumianej jako krytyka artystyczna oparta na filozoficznych podstawach (*Art Criticism*)”. Maria Gołaszewska tym razem zabiera głos w kwestii *Estetyki sztuki rozrywkowej*. Wychodząc od refleksji: czym jest rozrywka?, autorka przechodzi do rozważań nad „sytuacją estetyczną” rozumianą jako złożony układ (system) całości. Analizuje ona także problematykę wartości estetycznych w zestawieniu ze sztuką rozrywkową. *Egzystencjalistyczna wersja estetyki psychoanalitycznej* to artykuł, w którym Piotr Mróz przedstawia główne wątki podjętych przez Jean Paul Sartre’a badań z zakresu psychoanalizy egzystencjalnej, których obiektem była postać Baudelaire’a Andrzej Warmiński w pracy *Dialogowość u Michała Bachtina Jako kategoria hermeneutyczna*, podejmuje się wykazania, że dialogowość (dialog) jako centralna kategoria filozofii Bachtina rzeczywiście ma wymiar hermeneutyczny. Autor dochodzi do wniosku, że „zdialogizowany świat człowieka może być interpretowany tylko w oparciu o metodę zdialogizowanych reguł wykładni”.

Zespół autorski, którego prace składają się na zaprezentowany tom *Nauka o pięknie*, zapowiada ukazanie się osobnej publikacji *Ewolucja estetyczna. Portret piękna*. Ma ona stanowić uzupełnienie omawianych prac teoretycznych.

Na tom *Czas, wartości i historia. Studia nad aksjologią czasu historycznego* pod red. prof. dr hab. Zdzisława J. Czarneckiego, składają się zarówno prace dotyczące teoretycznych problemów, jak i analizy koncepcji wybranych przedstawicieli myśli filozoficznej. We wstępie Z. J. Czarnecki pisze: „tytuł tomu *Czas, wartości i historia* odsyła do trzech pozornie nie związanych ze sobą obszarów poznania. (...) Istnieją jednak dostatecznie mocne powody do podjęcia badań wiążących ze sobą te sfery bezpośrednio”.

Autor wstępu otwiera rozważania teoretyczne rozprawą *Czas historyczny i wartości*. Jej problematyka opiera się na konfrontacji „tradycji z wartościami”. Refleksja nad „wartościowaniem czasu w poznaniu historycznym” doprowadza do „problematyki filozoficznych strukturalizacji czasu historycznego”. Zdaniem Z. J. Czarneckiego, „czas historyczny rozważany w kategoriach aksjologicznych jest (...) zarazem czasem tworzenia i czasem unicestwiania wartości”.

Zdzisław Cackowski w artykule *Czasoprzestrzeń ludzkiego życia*, podejmuje problematykę czasu w aspekcie jego rozróżniania na czas: przeszły, teraźniejszy i przyszły. Strukturę ludzkiego czasu łączy z strukturą przestrzeni życia społecznego, opierając się na polskich doświadczeniach historycznych.

Czas jako kategoria kulturowa to praca Andrzeja L. Zachariasza, w której autor, wychodząc od pytania: co to jest czas?, konfrontuje go z problemem: zmienności, kultury oraz znaczenia czasu. Podejmując badania nad czasem mitologicznym i historycznym w kontekście przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, dochodzi on do wniosku, że „kategoria czasu jako miary między tym, co »przed — teraz i po« jest jedną z wyznaczających historyczność kultury”. Stefan Symotiuk w rozprawie *Czas historyczny i jego konsekwencje etyczne* zauważa, że „materia dziejów jest sama w sobie ambiwalentna etycznie”. W zależności od tego jak jest rozumiana koncepcja czasu (np, linearnie lub cyklicznie), z takimi a nie innymi konsekwencjami etycznymi dana kultura będzie miała do czynienia.

Czas jako wartość i wartościowanie czasu historycznego w historiografii — Jan Pomorski przyjmuje założenie, że „czas jest żywiołem w historiografii”, ukazuje rolę i znaczenie czasu, jaką odgrywa on w stosunku do badań historycznych. Z punktu widzenia metodologii historii przedstawiona została problematyka ontologii czasu historycznego oraz jego aspektu metodologicznego z jednoczesnym podkreśleniem wpływu na badania historyczne. Grzegorz Mitrowski w artykule *Wartościowanie czasu historycznego — założenia i konsekwencje antropologiczne* podejmuje rozważania nad zagadnieniami, które pojawiają się w „ramach perspektyw badawczych” wyznaczonych przez kategorię czasu i wartości.

Marian Filipiak przedstawia *Aksjologiczne aspekty biblijnej problematyki czasu*. Ze starotestamentowej koncepcji czasu, zdaniem autora, wynika że „chrześcijańska eschatologia oparta na przekonaniu, iż dzieje świata zmierzają do definitywnego końca, nie ma oparcia w źródłach biblijnych”. Jest więc ona specyficzną cechą „nowej” chrześcijańskiej wiary. *Refleksja nad czasem historycznym we współczesnym romantyzmie niemieckim* — to rozprawa Honoraty Jakuszko, w której autorka bada kształtowanie się „świadomości własnej osobowości u przedstawicieli jenańskiej grupy romantyków” związanych z czasopiśmie „Athenaeum” (1798-1800). Wskazywali oni na „różnicowanie poziomu ducha poszczególnych podmiotów”, dzięki czemu możliwe jest różne wartościowanie współczesności.

Aksjologiczno-epistemologiczne uwarunkowania historiozofii Fryderyka Nietzschego — Andrzej Niemczuk w swojej pracy dokonuje syntezy myśli filozofa uwzględniając historiozoficzny charakter jego poglądów, u podstaw których leżą „aksjologiczno-epistemologiczne uwarunkowania”, stanowiące podstawę całej twórczości F. Nietzschego. Zdaniem autora, „pozytywne wartościowanie życia i mitu oraz negacja prawdy obiektywnej wyznaczają nietzscheańską refleksję historiozoficzną”. Piotr Reputakowski w artykule *Metafizyka wstępu i upadku w historiozofii Karla Jaspersa*, prezentuje aksjologiczne treści i funkcje „jaspersowskiej metafizyki historycznego wstępu i upadku”. Jaspers „bieg i sens-dziejów łączy (...) ściśle z ową metafizyką, a pojęcie wstępu i upadku jednostki wiąże z kwestią duchowego wstępu lub klęski całej ludzkości”. *Świadomość czasu i czas świadomości w filozofii R. G. Collingwooda* — Jolanta Zdybel ukazuje dynamizującą rolę koncepcji czasu w myśli omawianego filozofa. Zwraca on uwagę na szereg problemów, które są związane z czasem, przy próbie zdefiniowania i zanalizowania tej kategorii, Czas świadomości odnosi się z kolei do braku obiektywnej miary czasu przemijania. Według autorki, „sygnalizuje on płynną granicę w pojmowaniu i wartościowaniu czasu ludzkiego”.

Tom *Historyczna dynamika wartości — Studia nad aksjologicznymi interpretacjami dziejów* pod red. naukową Zdzisława J. Czarneckiego i Stefana Symotiuka jest w pewnej mierze kontynuacją poprzedniej publikacji zatytułowanej *Czas, wartości i historia*, ze szczególnym uwypukleniem treści aksjologicznych w teoretycznej refleksji nad historią. Stefan Symotiuk pracą *Konteksty aksjologiczne analogii historycznych. Studium porównawcze Joachima Lelewela i Kazimierza Kelles-Krauza*, otwiera kolejną serię artykułów. Zjawisko „analogii historycznych” precyzuje on w oparciu o zestawienie poglądów dwóch dziewiętnastowiecznych polskich myślicieli „Lelewel i Kellez-Krauz odślaniają nam dwojakie poziomy dziania się historycznego, dwojakie modele dynamiki i czasowości dziejowej”. Pierwszy odnosi się do sfery „dóbr”, drugi do „wartości-relacji”, czyli znaczeń, co ma charakter jakościowy. Honorata Jakuszko w szkicu *Gottfrieda Arnolda pojmowanie chrześcijaństwa a teoria regresu dziejowego*, podejmuje kwestię związaną z rozwojem chrześcijaństwa. Rozwój, zdaniem A. Arnolda, od Soboru Nicejskiego (325 r.), powinien być utożsamiany z początkiem rozkładu „prawdziwej wiary” pierwszych chrześcijan. Koncepcja jaką zaprezentował A. Arnold wobec teorii regresu, miała powstrzymać degenerację wartości religijnych oraz ukazać zjawisko „trwania wartości w tzw. świadkach prawdy nawet w czasach najgłębszego upadku”. *Wartości i ich dynamika a dzieje kultury europejskiej w myśli Henryka Rickerta* — w artykule tym Andrzej L. Zachariasz analizuje funkcje wartości w działaniach człowieka w oparciu o poglądy jednego z przedstawicieli neokantowskiej szkoły badenkiej. Według H. Rickerta, „wartości są apriorycznymi i transcendentnymi kategoriami, w ramach których dokonuje się realizacja działalności kulturotwórczej człowieka”. Zofia Majewska przedstawia zagadnienie *Kryzysu dziejowego w ujęciu Husserla*. Kryzys oznacza moment załamania, utraty równowagi, związany jest z chorobą, którą, zdaniem Husserla, przeżywa Europa. „Ostrze husserlowskiej krytyki współczesnej nauki zwraca się przeciwko temu, że zrezygnowała ona z kwestii aksjologicznych”. *Historyczność wartościowań i wartości w filozofii Karla Jaspersa* — to praca Piotra Reputakowskiego, w której podjęte zostały epistemologiczne Zagadnienia związane z „doświadczeniem wartości w historycznie zmiennych aktach wartościowania oraz sytuowania wartości w wielu nie dających się ostatecznie zobiektywizować hierarchiach”.

Wyzwanie i odpowiedź. Arnolda Toynbee’ego filozofia historii Jako perspektywa zagłady i wizja ocalenia cywilizacji — Zdzisław J. Czarnecki przybliży problematykę „wizji” procesu historycznego w ujęciu przedstawiciela współczesnej myśli angielskiej, dla którego świat jawi się w groźbie ostatecznego upadku wszelkich wartości i (co jest z tym związane) całego gatunku ludzkiego. W szkicu *Aksjologiczne aspekty Arthura O. Lovejoya koncepcji dziejów filozofii*, Jerzy Gabaj, prezentując analizę tytułowej problematyki, skupia swą uwagę na trzech podstawowych zagadnieniach. Dotyczą one: relacji zachodzącej między historycznym rozwojem myśli filozoficznej a obszarem wartości, faktu, że koncepcja dziejów filozofii charakteryzuje się pewnymi preferencjami aksjologicznymi oraz aksjologicznych podstaw metodologii.

Pitirim A. Sorokin. Wartości w supersystemach społeczno-kulturowych — to artykuł, w którym Marek Wichrowski rozważa „centrum cyklicznej metafizyki” zawierającej „koncepcję najwyższych wartości (przesłanek), które porządkują (integrują) kulturę i rozstrzygają o sekwencji epok historycznych”.

Zdaniem Ryszarda Setnika, badana przez niego *Analogia historyczna jako wartość poznawcza w koncepcji Andrzeja Stawara*, oddawała nieocenione usługi przy analizach takich zjawisk, jak: faszyzm, komunizm, totalitaryzm, „kult jednostki” oraz wszelkich zmian związanych z zaistniałą sytuacją społeczno-polityczną. *Relacje wartości historycznych i ahistorycznych w utopiach i antyutopiach* — „Struktura myślenia utopijnego — zdaniem Jacka Lejmana — otwiera szeroką perspektywę badań antropologicznych”. Podjęte rozważania toczą się wokół pytania: „dlaczego nikt nie chce żyć w utopii?” W odpowiedzi pada stwierdzenie mówiące o tym, że „utopie nie są idealnymi społeczeństwami”, w każdym razie nie odnoszą się bezpośrednio do jednostki, lecz do samego państwa idealnego. Praca Jacka Lejmana kończy dwutomowy cykl publikacji, w których przede wszystkim dominowała problematyka historiozoficzna. Kontynuacją tej problematyki będzie zapowiadany tom *W kręgu pesymizmu historycznego. Studia nad nowożytnymi filozofiami historii*, pod red. naukową prof. dr hab. Zdzisława J. Czarneckiego. Zawarte w nim zostaną zespołowe badania nad teoriami kryzysu kulturowego w myśli nowożytnej.

Studia o teoriach wartości w filozofii XX wieku, pod red. naukową prof. dr hab. Zbigniewa Kuderowicza przedstawiają wybrane poglądy aksjologiczne współczesnej filozofii. Wychodząc od głównych założeń można stwierdzić, że podstawowym problemem aksjologii XX wieku jest potrzeba „ugruntowania” wartości. W studium na temat *Uprawomocnienia wiedzy Jako problemu aksjologicznego w filozofii Edmunda Husserla*, Grzegorz Francuz wskazuje na to, że problem uzasadnienia wiedzy, oprócz teoretycznego wymiaru, ma także ważny aspekt etyczny, ponieważ wg Husserla „teoria ma bezpośredni wpływ na życie człowieka. Uprawomocnienie wiedzy jest więc zarazem uprawomocnieniem ludzkiego bytu”. Badania nad *Problemem wartości w filozofii Martina Heideggera* podejmuje Maria Kostyszak zwracając uwagę na to, „jak pojawia się problematyka aksjologiczna (...) i w jaki złożony kontekst teoretyczny jest uwikłana”. Według Heideggera, „naznaczenie czegoś piętnem »wartości« pozbawia to, co w ten sposób jest wartościowane, wszelkiej godności. Wszelkie wartościowanie (...) stanowi subiektywizację”.

Tytuł pracy Adama Węgrzeckiego *Poglądy aksjologiczne i etyczne Romana Ingardena*, wskazuje na ścisły związek między wartościami a problematyką etyczną. Koncepcja aksjologii w ujęciu Ingardena miała mieć charakter naukowy. Przy czym etyka była nauką złożoną, której części dopełniają się nawzajem. Andrzej Przyłębski dokonuje prezentacji roli, jaką odgrywa *Teoria wartości etycznych i estetycznych Emila Laska*, zarówno w życiu, jak i na płaszczyźnie teoretycznej. Przedstawiciel neokantowskiej szkoły badeńskiej dał tylko podwaliny do przyszłego systemu. Zdaniem autora, pozwala to „na uruchomienie filozoficznej refleksji i wyobraźni w celu prześledzenia rozmaitych możliwych kontynuacji i konkretyzacji tego projektu. Franciszek Zawadzki podejmuje zagadnienia dotyczące *Problemu wartości w pismach Helmutha Plessnera*. Przedstawiciel filozofii życia skupiał swą uwagę przede wszystkim na kwestiach odnoszących się bezpośrednio do człowieka rozumianego jako byt ekscentryczny. Praca Ireny Curyło-Gonzales: *Teoria wartości José Ingenierosa*, jest rozprawą na temat poglądów argentyńskiego myśliciela zbliżonego do pozytywizmu. Uznając relatywizm wartości, norm i ideałów, „doświadczenie społeczne czyni on jedynym kryterium

prawomocności głoszonych ideałów i w związku z tym kryterium wyboru moralnego i moralnego wartościowania umieszcza poza wszelkimi systemami normatywnymi”. *Aksjologia cywilizacyjna Feliksa Konecznego* — to studium autorstwa Jana Skoczynskiego, w którym analizuje on „próbę odkrycia podstaw wartości w działalności historycznej i w prawach rozwoju cywilizacji”. Według Konecznego, cywilizacja rodzi się w wyniku reakcji danej społeczności na trudności wewnętrzne — układ (poziom) stosunków międzyludzkich.

Ontologia wartości, pod red. naukową prof. dr hab. Józefa Lipca jest dziewiątą publikacją serii W. Jej tematyka bezpośrednio dotyczy zagadnień aksjologii ogólnej. Poprzednio omawiane pozycje obrazowały więc obszar zagadnień różnych dyscyplin związanych z aksjologią. Tom *Ontologia wartości* otwiera praca Marii Gołaszewskiej, zatytułowana: *Z badań nad ontologicznym statusem wartości*. Wg autorki, „wartości nie są bytami samymi w sobie” lecz powstają i trwają w „złożonej sytuacji”, która obejmuje z jednej strony człowieka, z drugiej rzeczywistość zastaną. Wartością nadrzędną, wobec której realizowane są inne, jest człowieczeństwo.

Józef Lipiec, w rozprawie *U podstaw systemu wartości*, podejmuje próbę wyjaśnienia „zasady” organizującej system wartości w oparciu o analizę takich czynników, jak: przestrzeń wartości, aksjosfera jednostki oraz społeczności i ludzkości, wartości języka, kryteriów porządkowania wartości. Dochodzi on do wniosku, że „system wartości tworzy (...) całość organiczną, wewnętrznie zharmonizowaną”.

Wacław Mejbaum bada z kolei *Przedmiot i metodę aksjologii*. Zaprezentowana część z uwzględnieniem kwestii językowych odnosi się, między innymi, do kategorii: dobra, wartości, potrzeby a także do sądów aksjologicznych oraz ocen i norm. *Próba systemowej analizy oraz idealizacji ogólnoludzkiego doświadczenia aksjologicznego*. — Wyjaśniając zależności, które ujawniają się między różnymi wartościami tworzącymi strukturę, R. Wiśniewski posługuje się wieloma schematami mającymi obrazować te związki. Andrzej Warmański w studium *Antynomiczne, triadyczne i wielowartościowe modele aksjologii*, skupia swą uwagę na „rozpoznawaniu” świata. Ma ono polegać na ocenie (wypowiedzi) dotyczącej natury rzeczywistości. Włodzimierz Galewicz w artykule *Zagadnienie prawdziwości ocen* podejmuje problematykę, która odnosi się do logicznego Statusu zdarzeń oceniających. Zasadniczą kwestią jest więc pytanie: czy oceny mogą być prawdziwe?

Problem mocy wartości, który rozważa Jacek Filek jest jednym z aspektów badań nad istotą wartości. Zagadnienie „mocy wartości” rozumiane jako „zdolność determinowania woli i podstawa zobowiązania”, uwikłane jest w kwestię „momentu domagania się”, ten z kolei wyraża się w problemie „siły idei”.

Jan Pawlica w pracy *Próba rekonstrukcji i „przekraczanie” aksjologii R. Ingardena*, zwraca szczególną uwagę na potrzebę badania aksjologii R. Ingardena w ścisłym powiązaniu z jego filozofią (fenomenologią). Tylko na tej podstawie można dokonać postulowanego „twórczego przekroczenia” aksjologii Ingardena, co umożliwiła otwartość jego filozofii. Zofia Majewska zabiera głos w sporze dotyczącym *Problemu sposobu istnienia wartości*. Polemizując z poglądami R. Ingardena dochodzi do przekonania, że wartości jako „wytwory określonych społeczności” istnieją dzięki relacjom przedmiotowo-podmiotowym. Maria Bielawka, podejmując zagadnienie *Konstytucji wartości*

w czasie, rozpatruje wieloznaczność pojęć składających się na tak sformułowany tytuł. Analizuje więc pojęcie: konstytucji, wartości i czasu, wskazując zarazem na szereg zagadnień, które nie powinny być pomijane przy szeroko rozumianej problematyce wartości. Beata Szymańska w artykule *O wartości uczuć i przeżyć* wyraża nadzieję, że analiza kreowania wartości przez uczucia oraz uznanie uczuć za wartości, da pewne światło, które pozwoli na nowe podejście do sporu dotyczącego sposobu istnienia wartości między obiektywizmem a subiektywizmem. Mirosław Rutkowski rozprawą *Co to znaczy obiecywać?*, wglębiając się w naturę obietnic, porusza problematykę moralnego obowiązku i „intencji obiecującego” z jednoczesnym rozważaniem kwestii „złamania obietnicy”.

Hasłowe przedstawienie treści dziewięciu tomów serii W — Wartości, daje pewien obraz współczesnej problematyki aksjologicznej. Zarówno artykuły problemowe, jak i prace przybliżające poglądy bardziej lub mniej znanych myślicieli, ukazują wielką złożoność zagadnień dotyczących *wartości i wartościowania*. Ważność tych zagadnień wynika z tego, że „wartości towarzyszyły zawsze refleksji nad światem i człowiekiem. Dobro, prawda, pożytek, miara czy piękno obecne były we wszystkich epokach dziejów filozofii, budząc nieodmiennie potrzebę zgłębienia ich istoty, kryteriów, stopnia obowiązywalności, a także sposobu ich utwierdzenia w życiu ludzkim” (J. Lipiec, *Wstęp do: Ontologia wartości*).

W tak dużej liczbie publikacji można znaleźć prace lepsze i gorsze. Powstrzymując się od ich oceny, pragnę zwrócić uwagę na potrzebę zapowiadanych kontynuacji badań nad problematyką wartości, która jest charakterystyczną cechą współczesnej filozofii. Przyczyn takiego stanu rzeczy może być wiele. Z. Kuderowicz podkreślił chyba najważniejszą. Według niego, zainteresowanie zagadnieniami aksjologicznymi na tak szeroką skalę może świadczyć o kryzysie wartości wobec przemian zachodzących we współczesnym świecie. Sama rzeczywistość, jej nowe oblicze daje więc wyzwanie, któremu trzeba sprostać.